

U četvrtom odeljku studije, *Lenjin-osnivač i kritičar teorije odraza*, autor istražuje Lenjinovo teorijsko robovanje, zatećenom situacijom, kao i njegov poduhvat ispravljanja i gotovo ontološkog obnavljanja marksizma. Danas je samo dogmatik spremjan da poriče nedvosmislnu prisutnost revidiranog marksizma u *Materijalizmu i empiriokriticizmu*, jedinom obimnom filosofskom delu koje je objavljeno za Lenjinova života. Vlastiti epistemološki obrt, koji je Lenjin izveo u *Filosofskim sveskama*, u potpunosti je zanemaren, tako da su sve bogatstvo i složenost te misli marksistički epigoni uprostili i sveli na *Materijalizam i empiriokriticizam*. Ironijom događaja, brojni marksisti se pozivaju na filosofsku vernošć Lenjinu, insistirajući na *Materijalizmu i empiriokriticizmu*, knjizi koju je Lenjin napisao in antifilosofskih, tj. političkih razloga. U navedenoj studiji, koja je, da tako kažem, pisana iz političko-taktičkih motiva, koji su potisnuli u stranu teorijsko-strateške interese, Lenjin insistira, »zbog svog tada još nedovoljnoga filosofiskog obrazovanja i zbog imperativne situacije koja nalaže spasavanje marksizma od rasplijavljanja u gnoseološkim pozicijama građanskoga karaktera — upravo na najlošijim stranama Engelsa, nastavlja Plehanovićev posao pretvaranja tih strana u bit 'marksističke filosofije'...« (str—125). Iz navedenih razloga, Lenjinova misao se u ovaj fazi kreće u pravcu, istina modifikovanom i revidiranom, kontemplativnog materijalizma. Prisutne su brojne apodiktičke tvrdnje klasične teorije odraza: »ideje i oseti su kopije ili odrazi tih objekata«, »objekt postoji po sebi i van umu«, a saznanje je shvaćeno kao »odražavanje kretanja materije«. Istina, u *Filosofskim sveskama* Lenjin je, u jednom dodatnom teorijskom naporu, prevazišao gnoseologizam vlastite pozicije, i potpuno na tragu najviših dometa Marksove misli zastupao aktivističku konцепцију saznanja, čoveka i sveta. Nakon ovog Lenjinovog uvida, zaključuje Veljak, »lenjinizam (u smislu oslanjanja na *Materijalizam i empiriokriticizam*) ispovstavlja se (u filosofiji) kao nemoguć! Druga je stvar što samozvani lenjinisti nemaju volje da se pozabave ovom nemogućnošću vlastite pozicije« (str—140).

Staljinistička kanonizacija marksizma — temelji teorije odraza peti je odeljak Veljakove studije, koji faktički ukazuje na istoriju grubog falsifikovanja Lenjinove misli, kao i na konačno napuštanje Marksović ideja. Teorija odraza nije više jezgro samo markstističke istine, nego istine uopšte. Njena filosofska konjunktura, u lenjinističkoj fazi marksizma, temelji se na vanteorijskom rezonovanju i autoritetu partije. Svaki marksistički pojам ima svoju službenu sadržinu koju sankcionise zamjenjen i sveden na autoritet samog Staljina. Šesto poglavje Veljakove knjige, *Razradena verzija teorije odraza*, dešifruje istorijski vrhunac i teorijski pad jednog sklerotičnog i dogmatizovanog marksizma. Teorijsko demistifikovanje intelektualnih veza u marksizmu otkriva njihov društveni sadržaj i, ako hoćete, politički predznak. Nakon ovog izlaganja teško se može pristati na tvrdnju da staljinizam, na primer, predstavlja reviziju u praksi ali *ne i u teoriji*. Konačno, s obzirom na filosofski potencijal Marksom inspirisane misli, gnoseološka pozicija za Veljaka predstavlja »slučajno određenje«, koje je tek u atmosferi staljinizma uzeto kao temeljna karakteristika marksizma. Bez određene društvene pozadine, marksistička gnoseologija i teorija odraza bi ostale samo puke marginalije u istoriji marksizma.

Povodom studije: Lino Veljak, »Marksizam i teorija odraza«, »Naprijed«, Zagreb, 1979.

PROFESSIONALNA ETIKA U MASOVNOM KOMUNICIRANJU

bogdan osolnik

Za savremeni društveni život karakteristično je da profesionalna etika ne dobija oblik sistema pravila koja bi važila samo za pripadnike jedne profesije, već ona sve više postaje i element opštedruštvene etike, jer njen sadržaj — u uslovima kada pozicija pojedinca sve više zavisi od života uže grupe kojoj pripada — je determinisan ne samo profesionalnim, nego i opštim društvenim interesima.

Potprijava ove činjenice može se naći i u domenu masovnog komuniciranja, odnosno, u novinarstvu. Razvitkom tehnologije, komuniciranje se takođe menjalo. Ono više nije poduhvat u kojem jedan čovek — izdavač i štampar — ima odlučujuću ulogu. Ono je danas postalo komplikovan proces koji se odvija kroz ogromne industrijske sisteme za sakupljanje i odašiljanje informacija, i u sebe uključuje veliki broj novinara, grafičkih radnika, foto-reportera, radio-televizijskih tehničara i drugih. Posledica je otudivanje ove aktivnosti od ljudskog faktora i njeno podredivanje monopolističkim, političkim i ekonomskim interesima. Praktično, više nema načina da pojedinačni građanin stekne uticaj na taj veliki komunikacioni poduhvat, uprkos činjenici da taj proces ima ogroman uticaj na njegov život, način mišljenja i njegovu kulturu. Da bi se uspostavile i pokrenule institucije koje bi mogle da se takmiče s komunikacionim institucijama, potrebna su velika finansijska ulaganja i tehnička oprema. Sve to je često izvan moći i velikih političkih partija, a kamoli građanina pojedinačnosti.

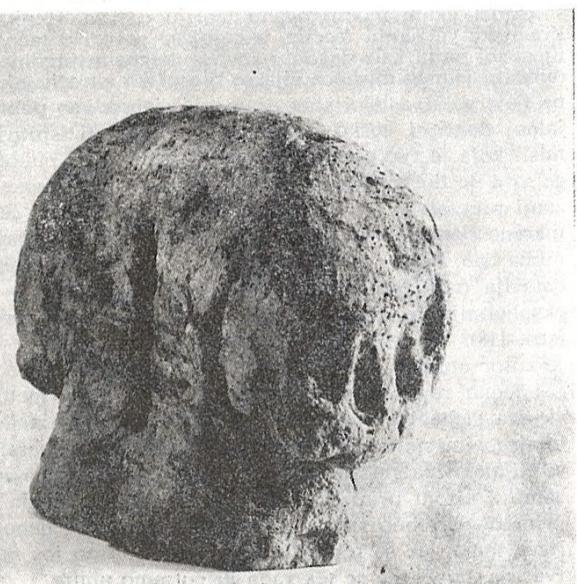
Stoga nije nimalo čudno što se komunikacioni mediji otudaju od pojedinca i njegovih stvarnih kulturnih, političkih i drugih potreba, i što to postaje društveni problem koji sve više irritira moderne sociologe. Utoliko je važnije da i ljudi koji rade u masovnim medijima priznaju odgovornost koja na njima leži zbog činjenice da su združeni s medijima koji imaju odlučujući uticaj na život pojedinca u društvu.

U priznavanju društvene važnosti i osetljivosti novinarske profesije, profesionalne novinarske organizacije su u mnogim zemljama, tokom poslednje decenije, ustanovile posebna pravila i standarde, koji su postali uticajem faktor moralne svesti i komuniciranja. Ova pravila su i kreirana da bi ohrabrla novinare, i sve ostale koji učestvuju u procesu javnog komuniciranja, da najviše koliko mogu doprinesu rasprostiranju istine i poštovanju ljudskih prava, da potpomognu kulturni i opšti društveni razvitak u pravcu razumevanja i miroljubive koegzistencije među narodima ...

Deo materije na koju se odnose pravila novinarske etike pokriva i druge društvene regule, posebno pravo, administrativne mere, pravilnici asocijacije masovnih medija, njihovi statuti itd. Ali, sve to ne znači da je profesionalna etika nepotrebna ili suvišna. Ona ima svoju specifičnu funkciju i uticaj, uprkos činjenici da se s drugim normama preklapa, i da se moralne norme koje profesionalna etika propagira često poklapaju s opštim moralom ...

Međutim, mi moramo da podvučemo bitnu razliku između prirode pravnih i moralnih normi i načina na koji su jedne i druge zaštićene. Etika, osim toga, pokriva i oblasti za koje pravo još nije napisano, ili do kojih ono ne dopire, jer su fenomeni na koje se to odnosi isuviše malo primetni, nepredvidivi ili neponovljivi. U pravu se tačno formuliše šta je obavezno i šta je zabranjeno, i ono te odrednice postiže prvenstveno sankcijama. Etička razmatranja, pak, utiču na stav i ponašanje pojedinca prvenstveno time što mu predočavaju sistem vrednosti prema kojem on treba da procenjuje svoje odluke, i stoga ona podižu njegovu svest i njegovu sopstvenu odgovornost za sve ono što može da učini ...

Potreba da se poštuju pravila profesionalne etike oseća se i na području međunarodnog komuniciranja, kada se izveštava o

drugim zemljama i svetskim zbivanjima. U skladu s ciljevima novog informativnog poretku, pojavila se potreba za prihvatanjem posebnog međunarodnog kodeksa profesionalne etike, koji bi trebalo da proistekne iz saradnje profesionalnih novinarskih organizacija samih, a na bazi poštovanja opštih humanih vrednosti i interesa. Takav međunarodni kodeks profesionalne novinarske etike treba da unapređuje svest i odgovornost novinara za razumevanje i poverenje među narodima, za demokratizaciju i transformaciju međunarodnih odnosa i za oslobođenje čitavog čovečanstva.

Uloga novinarske etike i kodeksa, a posebno ideja o stvarajući specijalnog međunarodnog kodeksa, imaju svoje ljute protivnike. Posebno u onim zemljama u kojima postoji osećanje da prihvatanje bilo kakve vrste pravila kojima se određuje odgovornost novinara ili masovnih medija vodi, navodno, ka podređivanju procesa komuniciranja državnoj kontroli. Ovdje je osnovno pitanje koliko se profesionalna etika nalazi u skladu s principima slobode i odgovornosti u masovnom komuniciranju. Pogledajmo zato ovaj problem pobliže.

PROFESIONALNA ETIKA I SLOBODA INFORMISANJA

U teorijskim radovima o javnom komuniciranju i među samim novinarima obično se razmatra veza i sklad principa profesionalne odgovornosti, to jest profesionalne etike, i principa slobode informisanja s dva kontradiktorna i uzajamno isključiva doktrinarna stanovišta.

Prema jednom pravcu razmišljanja, novinari ne bi trebalo da budu ograničeni nikakvima pravilima ponašanja ili društvene i profesionalne etike, dakle ni profesionalnom etikom. Priznavanje društvene odgovornosti novinara vodilo bi, u skladu s ovakvim pristupom, podređivanju informativne aktivnosti državnoj i vladinoj kontroli, koja je nespojiva s principom o slobodi informisanja. Drugo stanovište polazi od toga da je odgovornost suštinski element slobode, i da se princip slobode informisanja ne može primenjivati bez priznavanja odgovornosti za posledice i uticaje koje javno komuniciranje ima na život pojedinca i društva. Stoga, ono što je najpotrebnije odnosi se na pravilan balans dva elementa — slobode i odgovornosti — kao dve nerazdvojne strane istog principa, naime, da privatnom i javnom mnenju moraju biti garantovane istinske i objektivne informacije koje osiguravaju poštovanje autentičnih kulturnih vrednosti, interesa na kojima počiva društveni progres i prava svih nacija i njihove miroljubive saradnje...

Dokaz da odgovornost nije inkompatibilna sa slobodom može da se nađe u mnogim kodeksima profesionalne etike, koje su do-

nele novinarske organizacije ili različite nacionalne ili regionalne asocijacije samih informativnih institucija, kao i u određenim dokumentima koje su kao program usvojila javna tela zadužena da nadgledaju politiku informisanja u pojedinim zemljama. Kodeksi novinarske etike određuju prava i dužnosti novinara daleko detaljnije nego što bi to bilo moguće u pravu, i u prvi plan ističu njihovu društvenu ulogu i odgovornost...

Međutim, ne smemo ni precenjivati moć i uticaj profesionalne etike. Često samo svest nije dovoljna da spriči druge uticaje i pritiske, a posebno materijalne prirode, koji se na novinare upereni s raznih strana.

Sloboda novinarstva i novinarska etika su u stvarnosti ugroženi od različitih vidljivih i nevidljivih faktora, koji su direktno ili indirektno upleteni u osnivanje i egzistenciju samih medija i u pojedine faze procesa komuniciranja. Kroz različite kanale i forme pritisaka, to jest, upotrebo filtera koji nisu pod javnom kontrolom, često se prikrivena cenzura i perfidno manipulisanje javnim mnenjem, čak i u zemljama koje se hvale svojom novinarskom slobodom.

Poseban problem u vezi s postojanjem slobode informisanja predstavlja koncentracija vlasništva i kontrole nad sredstvima za komuniciranje. To je uzrok što se u zemljama u kojima je privatno vlasništvo nad masovnim medijima, pojavljuju različiti vidovi ograničavanja ili monopolja. Saveti za štampu i druga javna tela, kroz koja se ostvaruje jedna vrsta javnog nadzora i usmeravanja razvojne politike masovnih medija, uvedeni su upravo iz pomenuog razloga. To je, ujedno, i imilicitno priznanje da društvo nije indiferentno prema mogućem pravcu razvitka njegovih masovnih medija. Tako sve više je vidljiv javni interes za sadržaj poruka i programa koje rasprostiru ovi mediji. Postalo je očigledno da »slobodno tržište ideja« samo po sebi ne može da garantuje održavanje vrednosti koje su od vitalnog značaja za progres i duhovni razvitak čovečanstva i da društvo mora da iznade neke korekcije tržišne logike. U nekim zemljama, ekscesi komercijalizovanih medija se pariraju uspostavljanjem nekomercijalnih institucija, ili različitim oblicima finansijske pomoći onim medijima koji pokušavaju da se oslobođe zavisnosti od reklame i drugih uticaja koji mogu da ih odvoje od fundamentalnih ciljeva rada. U drugim zemljama, revolucionarne društvene promene okončale su i privatno vlasništvo nad informativnim medijima. U njima se sada suočavaju s problemom druge vrste: s opasnošću od birokratizacije i s potrebom da se razvije nov način upravljanja koji će stimulisati nezavisnost i moralnu odgovornost novinarske profesije u procesu suštinskog područtvivanja komuniciranja.

Ovaj proces se ogleda u različitim strukturalnim promenama u rukovođenju masovnim medijima, a naročito to gde postaje moguće da i novinari uzmu učešće u procesu odlučivanja o svim pitanjima koja se odnose na njihovu egzistenciju i urediščku politiku. Samoupravljanje novinara u masovnim medijima nije specifičnost Jugoslavije, u kojoj je princip samoupravljanja primenjen u svim sferama života — već se pojavljuje u različitim formama i u nekim drugim zemljama, ili nekim njihovom određenim institucijama masovnih medija...

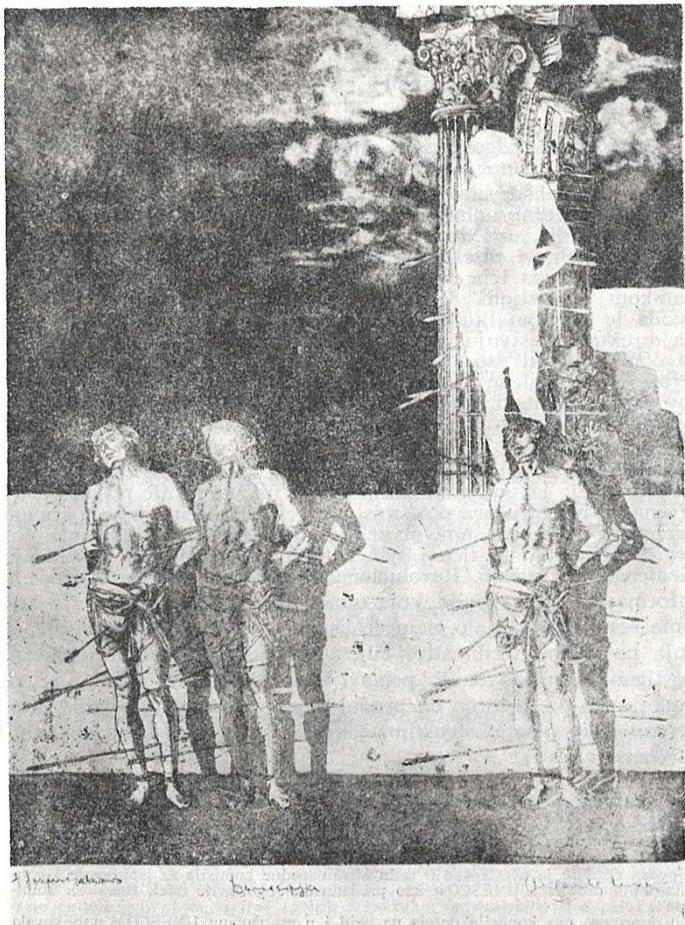
Novinarska etika se, stoga, ne može ograničiti na proglašavanje principa i zahteva koje će novinari poštovati. Potrebni su neprekidni napor da se povećaju aktualne mogućnosti za slobodan i odgovoran rad u medijima. Jedan od najvažnijih preduslova svakako je demokratizacija internih odnosa u masovnim medijima. Stepen do kojega oni koji rade mogu da razviju svoju kreativnost i objektiviziraju svoje moralne i profesionalne kvalitete zavisi od načina na koji se upravlja ainstitucijom, od finansijskih izvora kojima medij raspolaže, od urediščke politike i mnogih drugih konkretnih uslova. Nepristrasna analiza položaja novinara u različitim društvenim sistemima pokazala bi da praktične razlike, posebno u velikim organizacijama, nisu toliko velike kao što to spolja izgleda u svetu filosofskih polemika, i da mnogi problemi i dileme s kojima se susreću novinari u toku rada jesu slični ili čak identični. Sama priroda novinarskog rada stavlja u iskušenje novinarov humani i profesionalni integritet na svakom mestu i svaki dan, i podrazumeva određen stepen ličnog rizika u istraživanju i odbrani istine i pravde ...

Stoga se profesionalna etika ne nalazi u sukobu s principom slobodi informisanja. Nasuprot tome, ona daje podršku novinarama i svima onima koji koriste njihovu slobodu, pomažući im da slobodu informisanja uživaju u punoj svesti o sopstvenoj odgovornosti za društvene ciljeve njihove aktivnosti.

ELEMENTI PROFESIONALNE NOVINARSKE ETIKE

Na osnovu kodeksa profesionalne etike i sličnih dokumenata koji su na snazi, i u svetu iskustva novinarskih organizacija s takvim pravilima, možemo dobiti prilično jasnou sliku šta profesionalna etika u komuniciranju pokriva i koje principe i norme prezentira. Kao što je ranije isticano, uprkos različitim uslovima u kojima se kodeksi donose, oni imaju mnogo zajedničkih elemenata.

Razmotrićemo nekolicinu od najtipičnijim primera, uz napomenu da ih ne smatramo univerzalno prihvatljivim modelom. 1. Novinarska odgovornost za istinu. U većini kodeksa zahteva se od novinara najviši stepen moralne odgovornosti za istinu, jasnoću i objektivnost informacija koje se rasprostiru i interpretiraju. Neka pravila pojašnjavaju ovu odgovornost detaljnije iz različitih

aspekata. »Pravila o publikovanju Danskog radio-servisa vesti», na primer, sadrže: »Servis vesti mora da pruži brzu i jasnu informaciju, ali tačnost mora uvek da ima prednost nad brzinom...«. Kodeks Austrijskog udruženja novinara kaže da je dužnost novinara da »izveštava i interpretira vest sa skrupulom i da ne potiskuje bitne činjenice, niti da narušava istinitost izveštavajući netačno ili netačnim naglašavanjem«. »Deklaracija o dužnostima novinara«, koju su prihvatali predstavnici novinarskih organizacija šest zemalja Evropske zajednice u Minhenu 1971, navodi da »je prvi zadatak novinara kada prati, opisuje i komentariše događaje, da poštuje istinu, bez obzira na posledice koje zbog toga može imati, jer javnost ima pravo da uči o istini.« Kodeks Saveza novinara Jugoslavije naglašava obavezu novinara da informiše javnost o celoj istini o tome što se u društvu događa, da joj obezbedi koliko je god moguće blagovremenu i tačnu informaciju, jer je to bitno za proces odlučivanja u samoupravnom sistemu.

2. *Pravo na privatnost* je jedno od centralnih pitanja profesionalne novinarske etike. Većina kodeksa govori o tome da je uplitanje u privatam život ljudi nedozvoljeno, ako se čini samo da bi se zadovoljila radoznalost, osim ako privatno ponašanje jedne osobe pogoda javni interes i stoga javnost ima pravo da o njemu bude informisana. Nemački kodeks štampe (usvojio ga je Savet za štampu SR Nemačke) je interesantan jer takođe ističe slučajevе i odluke o tome kad se, pre publikovanja, mora uzeti u obzir da li ili ne činiti nasrtaj na privatnost treće osobe uključene u neki događaj. Šta više, obavezno je posebno odgovorno ponašanje kada je neki pojedinac optužen ili kritikovan. Svako mora da ima pravo da učini ispravku ili da odgovori. Novinar ne sme da objavljuje glasinu ili klevetu. Kodeks Udrženja novinara Novog Zelanda zahteva od svojih članova da ne »nasrću na privatni domen«. Pravila Britanske unije novinara sadrže, između ostalog: »U nabavljanju vesti ili slika, reporteri i fotografii ne bi trebalo da učine ništa što može da povredi ili ponizi nevine, uveljene i uzrujane osobe. Članci, slike i dokumenti mogu se pribavljati isključivo na častan način.« Zaštita dobrog imena pojedinca ili njegove javne reputacije nije samo stvar kriminalnih zakona, već i novinarske etike, koja zabranjuje klevetu ili javno nanošenje štete. Novinar mora na sopstvenu inicijativu da objavi ispravku odmah nakon što postane svestan da je greškom u informaciji nekom naneo štetu ili povredu, ili odmah nakon što mu je ta činjenica ukazana...

3. *Poštovanje javnog reda i morala* su često regulisani pravom, ali su isto tako i element novinarske etike. Novinarski kodeksi zahtevaju lojalnost prema nečijoj zemlji. Novinar ne sme da svoju moć zloupotrebi da bi inicirao rasne, plemenske, nacionalne ili religiozne oblike mržnje, ili da bi uzrokovao nasilje. Takođe je nedozvoljivo da se izaziva nepotrebna panika i strah u javnosti; stoga je posebno potreban osećaj odgovornosti kad se izveštava o prirodnim katastrofama, epidemijama i drugim kritičnim situacijama. Strani dopisnik mora da poštuje zakone zemlje iz koje izveštava.

Zaštita javnog moralu je posebno osetljivo područje koje se mora normativno definisati. Moralne vrednosti i principi se razlikuju od jedne do druge kulturne sredine; šta više, oni nisu statični već podležu promenama. Otuda se ova pitanja u kodeksima tretiraju na uopšten način, što dozvoljava široku interpretaciju. Na primer, Italijanski kodeks kaže: »Objavljivanje vesti ili komentara ne sme da ugrožava moralno osećanje javnosti. Ne smemaju se razvijati nezdravi instinkti...«

Ovačka i slične formulacije dozvoljavaju vrlo široko interpretiranje namera i standarda; ovo je neizbežno u svetu osetljivosti pomenute materije. U nekim kodeksima na moral se prvenstveno gleda kao na zaštitu mentalnog zdravlja mladih ljudi. Takođe nalažimo preporuke u cilju određenja područja i povećanja odgovornosti, kada se izveštava o kriminalu, posebno seksualnom kriminalitetu, nasilju, maloletničkoj delikvenciji, samoubistvima i drugim stvarima koje su često isuviše eksplorativne u senzacionalističkoj štampi.

4. *Profesionalna čast i odnosi unutar profesije*. Profesionalna etika zahteva da se novinari uzdržavaju od nečasnih metoda, prisilnika i ucenjivanja prilikom prikupljanja informacija i istraživanja i proveravanja činjenica. Carter profesionalnog integriteta, koji su usvojili novinari francuskog govornog područja u Kanadi, kaže s tim u vezi: »Novinar koji zasluzuje to ime odustaje od nečasnih sredstava, ucenu i zastrašivanja da bi saznao činjenice i istinu. Osim u specijalnim uslovima, on ne sme da ugrozi svoj identitet da bi stekao informacije koje su mu nedostupne. Nikada ne sme da pristane na nasilje. Odbije pokloni ili druge lične usluge koje umanjuju njegovu nezavisnost ili utiču na slobodu mišljenja i akcije. Neće učestvovati ni u kakvom komercijalnom poduhvatu koji nije u skladu sa slobodnim vršenjem njegove dužnosti i suprotan je njegovoj misiji. Svojim imenom neće štititi nikakav tekst koji je plaćen i neće prihvati naloge za reklamiranje.«

Kao najnečasniji akt osuđuje se plagiranje. Poljski kodeks novinarske etike čak zahteva izbacivanje iz Udrženja novinara bilo koga ko koristi naučni ili literarni rad drugog novinara, objavljen ili neobjavljen (uključivši i fotografije) i to predstavlja kao svoj rad. Isti kodeks predviđa javni ukor, ili suspenziju prava člana u određenom vremenskom periodu, ako neko bez znanja kolege koji je u pitanju, menja sadržaj njegovog teksta, publikacije ili fotografiju. Novinarska etika zahteva da se u profesiji razvijaju zdravi odnosi u kojima će se obezbediti ravnoteža između konkurenčije i solidarnosti.

Novinar snosi punu moralnu odgovornost za publikovano i ima pravo da zaštititi svoje izvore informacija, ukoliko javni interes ne nalaže drukčije. Ukoliko bi, na primjer, novinar bio informisan o kriminalnom aktu unapred, njegova dužnost građanina važnija je od profesionalne tajne. Novinar ne sme da preduzima nečasne navode i prenosi ih, čak i kad to njemu nadređeni zahtevaju.

Pravila novinarske etike koja se odnose na objavljivanje ispravke posebno su važna, a najviše u zemljama u kojima ta obaveza nije regulisana pravom.

5. *Konsolidacija međunarodnog razumevanja i miroljubive saradnje*. Mada je većinu kodeksa profesionalne etike donelo nacionalno udruženje novinara, u nekim se takođe nalaze tačke o odgovornosti kada se izveštava o drugim narodima i svetskim zbilnjima. Kodeks Saveza novinara Jugoslavije, na primer, naglašava poštovanje časti i prava drugih nacija u komuniciranju i zalaže se da informisanje doprinese razvijanju solidarnosti sa svima koji se bore za slobodu i nezavisnost. Povelja o radu i etici štampe u Egiptu kaže da je dužnost štampe da doprinosi miru i međunarodnoj saradnji i duhu Povelje UN i međunarodnih sporazuma i dokumenata. U nekim drugim kodeksima preporučuje se da se ne objavljuju članci koji bi mogli da naruše prijateljske odnose s drugim zemljama, ali ovo svako ne znači da se o tim zemljama piše neobjektivno i nekritički. Nacrt međunarodnog kodeksa etike koji se priprema za ekonomski i društveni svet Ujedinjenih nacija, posebno stavlja naglasak na dužnost onih koji izveštavaju i komentarišu događaje u vezi sa stranom zemljom, da steknu potrebljano znanje na osnovu kojega će to činiti tačno i nepristrano.

Profesionalna etika i odgovornost u izveštavanju o međunarodnim odnosima imaju podršku u dokumentu UNESCO-a — »Deklaraciji o osnovnim principima koji se odnose na doprinos masovnih medija jačanju mira i međunarodnog razumevanja, unapređivanju ljudskih prava i borbi protiv rasizma, apartheida i podstrekavanju na rat«. Ovaj dokument usvojen je 28. novembra 1978. godine, na XX sednici Generalne skupštine UNESCO-a u Parizu, konsenzusom predstavnika 146 zemalja, i može da bude važan doprinos profesionalnoj etici u oblasti međunarodnog komuniciranja, ukoliko joj pažnju pokloni sami novinari. Deklaracija se bavi odgovornošću medija prvenstveno u pozitivnom smislu, jer ističe vrednosti i ciljeve kojima mogu da doprinesu masovni mediji. Otuda je ona namenjena prvenstveno onima koji rade u novinarskoj profesiji i njihovim profesionalnim organizacijama, s ciljem da pojača svest o njihovoj odgovornosti za realizovanje ciljeva sadržanih u Deklaraciji.

REZIME

Čak i ovako kratak i letimičan pregled nekih odredaba novinarskih kodeksa i sličnih dokumenata, jasno pokazuje koje su oblasti koje pokriva novinarska etika i koje norme i principi se afirmišu. Ovi konkretni elementi dozvoljavaju nam da procenjemo razlike u profesionalnoj etici, s jedne strane, i prava i drugih formi normativne regulative u domenu javnog komuniciranja s druge strane. Oni potvrđuju da je profesionalna etika specifičan oblik odgovornosti, koji je pre svega pitamje novinarske svesti i humanog i profesionalnog integriteta...

Možemo, takođe, uvideti da u samom procesu informisanja novinari nisu jedini, odlučujući faktor. Osim vlasnika, osnivača, izdavača, postoje različiti organi upravljanja, urediščki saveti, programski selektori, direktori i tehnički dizajneri, itd., kao i različiti saveti i druga tela čiji su članovi često bez kontakta s novinarskom profesijom. Moderna tehnologija komuniciranja omogućila je mnogim ljudima koji nisu profesionalni komunikatori da direktno učestvuju u procesu informisanja. Otvaranje medija javnom mnenju, što sve većem broju ljudi daje mogućnost da izraze svoje poglede i ideje u javnosti, fundamentalan je preduslov za demokratski društveni razvitak. A to, takođe, izaziva pitanje etike javnog izražavanja u celosti, ne samo etike profesionalnih novinara...

Razvitka komunikacionih sistema u modernom društvu potvrđuje da je javno komuniciranje kao nikada ranije postalо društvena aktivnost u pravom smislu te reči. Problemi etike u komuniciranju stoga nisu samo stvar novinara i njihovih profesionalnih organizacija; oni se tiču i svih ostalih svesnih i zainteresovanih elemenata u društvu. Revolucionarna promena komunikacione i informacione tehnologije, koja otvara mogućnosti progresa o kojima se nije ni sanjalo, nameće kao imperativ da projekcije razvoja ne oslabe vrednosti i ciljeve, što bi obezvredilo tehnička dostignuća umesto da ih postavi u službu čovečanstvu. To, takođe, znači da je bitno da produbljujemo i dalje razvijamo društvenu etiku u svim oblastima javnog života, a posebno u komuniciranju.

Preveo: Miroljub Radojković

(Bogdan Osolnik je učestvovao u radu Međunarodne komisije za ispitivanje komunikacionih problema UNESCO-a kao predstavnik Jugoslavije (Mek Brajdova komisija). Tekst koji objavljujemo je izbor iz priloga koji je među dve stotine pisanih doprinosa ova komisija dobila na uvid i u aranžmanu UNESCO-a publikovala / »Professional Ethics in Mass Communication«, UNESCO, Pariz, 1979).